

Sygn. akt V CSK 208/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Banku [...]przeciwko G.R.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 3 lutego 2016 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 14 października 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie poczynając od
rozprawy z dnia 13 maja 2014 r. i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 października 2013 r. Sąd Okręgowy w K. zasądził od pozwanego G. R. na rzecz powoda Banku [...] kwotę 244 776,64 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu, z zastrzeżeniem, że jego odpowiedzialność jest solidarna z pozwanym A. K.

Sąd powołał się na art. 299 § 1 k.s.h. i stwierdził, iż powód wykazał wymienione w tym przepisie przesłanki odpowiedzialności pozwanego jako członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „A.” w K., a pozwany nie wykazał przesłanek egzoneracyjnych wyszczególnionych w art. 299 § 2 k.s.h.

Apelację pozwanego od tego wyroku Sąd Apelacyjny - wyrokiem z dnia 14 października 2014 r. - oddalił. Z uzasadnienia tego orzeczenia wynika, że Sąd drugiej Instancji, po przeprowadzeniu uzupełniającego postępowania dowodowego, podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, iż poczynione ustalenia faktyczne, upoważniały do uwzględnienia powództwa opartego na art. 299 k.s.h.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie art. 379 pkt 2 w zw. z art. 202 oraz 391 § 1 k.p.c. poprzez ich niezastosowanie i niewzięcie przez Sąd drugiej instancji pod uwagę, iż pełnomocnicy powoda nie byli należycie umocowani, co skutkuje nieważnością postępowania przed Sądem Apelacyjnym oraz naruszenie art. 89 § 1, 378 § 1, 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 2 k.p.c., poprzez ich niezastosowanie i nieuwzględnienie przez Sąd drugiej instancji okoliczności, że po stronie powodowej, na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji występował pełnomocnik substytucyjny, który nie posiadał umocowania do reprezentowania powoda, a pełnomocnictwo główne nie zostało należycie wykazane, co powinno skutkować uchyleniem wyroku Sądu pierwszej instancji i umorzeniem postępowania w sprawie.

Wskazując na powyższe zarzuty, skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku, jak również wyroku Sądu pierwszej instancji, umorzenia postępowania w sprawie oraz zasądzenia kosztów postępowania za obie instancje, łącznie z kosztami postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymagało, czy strona może skutecznie zgłosić w skardze kasacyjnej zarzut nieważności postępowania dotyczący strony przeciwnej, która wygrała proces.

W tym zakresie w orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowane są dwa stanowiska. Jeden kierunek interpretacji zakłada, iż przewidziane w art. 379 pkt 2 k.p.c. wymaganie należytego umocowania pełnomocnika ustanowione zostało w interesie tej strony, która z pełnomocnika tego korzysta i tylko ona może powoływać się na nieważność postępowania oraz tylko na korzyść tej strony przyczyna nieważności postępowania z powodu nienależytego umocowania jej pełnomocnika może być brana pod uwagę przez sąd z urzędu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 marca 1999 r., II CKN 209/98, nie publ.; z dnia 21 grudnia 2000 r., IV CKN 209/00, nie publ.; z dnia 7 kwietnia 2004 r., IV CK 661/03, nie publ.; z dnia 9 marca 2005 r., III CK 263/04, nie publ.; z dnia 6 listopada 2008 r., III CSK 209/08, nie publ.).

Natomiast w drugim przyjmuje się, iż co do zasady niedopuszczalne jest powoływanie się w skardze kasacyjnej na naruszenie przez sąd przepisów procesowych dotyczących strony przeciwnej, z wyjątkiem wadliwości, które prowadzą do nieważności postępowania (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 1962 r., II CR 763/60, nie publ.; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 lutego 2004 r., IV CK 269/02, nie publ.; z dnia 11 grudnia 2006 r., I PK 124/06, OSNP 2008, nr 3-4, poz. 27; z dnia 23 marca 2006 r., IV CSK 115/05, nie publ.; z dnia 7 listopada 2006 r., I CSK 224/06, nie publ.; z dnia 6 grudnia 2007 r., IV CSK 277/07, OSNC–ZD 2008, nr 3, poz. 93; z dnia 12 grudnia 2011 r., I UK 133/11, nie publ.; uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2011 r., II UZP 7/11, nie publ.).

Na rzecz tego poglądu wskazuje się, że jeśli art. 393¹³ § 1 k.p.c. przewiduje konieczność uwzględniania nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji z urzędu, to może się na nią powołać każda ze stron, niezależnie od tego kogo te uchybienia dotyczą. Podkreśla się, iż orzeczenie wydane w warunkach nieważności jest procesowo niestabilne ze względu na wady umocowania i może

być podważone w drodze skargi o wznowienie postępowania, w razie wydania orzeczenia reformatoryjnego przez sąd kasacyjny. Ponadto rygory procesowe są ustanawiane nie tylko dla ochrony konkretnych praw i interesów stron, a ich przestrzeganie w wymiarze ogólnym służy zarówno stronom jak i interesowi wymiaru sprawiedliwości.

Stanowisko to należy uznać za prawidłowe i je podtrzymać, za czym przemawiają przytoczone argumenty i niemożność konstruowania względnej nieważności postępowania, uwzględnianej na zarzut strony, która nie była w procesie należycie reprezentowana.

Przechodząc do oceny podniesionego przez skarżącego zarzutu dotyczącego nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji, stwierdzić należy, iż nie można mu odmówić słuszności.

Pełnomocnictwo substytucyjne udzielone radcy prawnemu M. B. przez radcę prawnego A. S. (k. 7), nie umocowywało pełnomocnika substytucyjnego do działania w imieniu powoda z dwóch przyczyn.

Po pierwsze, treść pełnomocnictwa została wyraźnie ograniczona przedmiotowo do występowania w postępowaniach przed sądami powszechnymi jedynie w sprawach: wieczystoksięgowych, upadłościowych, układowych i naprawczych, zastawu rejestrowego, nadania klauzul wykonalności, egzekucyjnych, przeciwegzekucyjnych, nakazowych i upominawczych o zapłatę, nieprocesowych (w tym spadkowych), w których wartość przedmiotu sporu nie przekraczała 1.500.000 zł. Analizowana sprawa nie była rozstrzygana w żadnym z tych postępowań, a zarządzeniem Przewodniczącego z dnia 16 maja 2012 r. została skierowana do rozpoznania w trybie zwykłym, natomiast zawarty w pozwie wniosek o jej rozpoznanie w postępowaniu nakazowym, nie został zaaprobowany (k. 37).

Po drugie, w treści pełnomocnictwa substytucyjnego odwołano się do pełnomocnictwa procesowego rodzajowego udzielonego przez powoda radcy prawnemu A. S. w dniu 10 stycznia 2012 r.), którego nie złożono do akt sprawy, w czasie procedowania przez Sądy obu instancji. Przedstawiono natomiast pełnomocnictwo procesowe rodzajowe udzielone przez powoda radcy prawnemu A.

S. w dniu 17 czerwca 2010 r., które nie pozostaje w związku z pełnomocnictwem substytucyjnym i pozwala na udzielenie dalszych pełnomocnictw adwokatom i radcom prawnym w sprawach wymienionych w treści pełnomocnictwa, jedynie łącznie z drugą uprawnioną osobą (k. 8). Wprawdzie w treści pełnomocnictwa substytucyjnego użyto sformułowania: „Jednocześnie upoważniamy radcę prawnego M. B. do udzielania dalszych pełnomocnictw adwokatom i radcom prawnym w powyższym zakresie”, ale pod pełnomocnictwem podpisał się jedynie radca prawny A.S. (k. 7).

Odpierając zarzuty sformułowane w tym zakresie w skardze kasacyjnej, pełnomocnik powoda wniósł o przeprowadzenie dowodu z dokumentu załączonego do odpowiedzi na skargę kasacyjną, w postaci pełnomocnictwa z dnia 10 stycznia 2012 r., udzielonego przez powoda radcy prawnemu A. S.

Mając na względzie, iż obowiązujący w postępowaniu kasacyjnym zakaz prowadzenia dowodów (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), nie stoi na przeszkodzie prowadzeniu dowodów mających na celu ocenę zarzutu nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji, jako nie skierowanych przeciwko ustaleniom tego sądu stanowiącym podłoże orzeczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1997 r., I PKN 71/96, OSNAPUS 1997 r., nr 19, poz. 377 oraz z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220) Sąd Najwyższy uwzględnił pełnomocnictwo załączone do odpowiedzi na skargę kasacyjną (k. 618). Z pełnomocnictwa tego wynika jednak jedynie, iż radca prawny A.S. był uprawniony do jednoosobowego udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego adwokatowi lub radcy prawnemu, ale tylko w sprawach wymienionych w treści pełnomocnictwa, do których rozpoznawana sprawa nie należy.

Z powyższej analizy wynika, iż radca prawny M. B. w oparciu o pełnomocnictwo z dnia 23 kwietnia 2012 r., działała zarówno przed sądem pierwszej i drugiej instancji, nie posiadając umocowania powoda, a jej czynności do daty uprawomocnienia się wyroku nie zostały potwierdzone, co skutkuje nieważnością postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.).

Przed Sądem Apelacyjnym występował również radca prawny A. S., biorąc udział w rozprawie przeprowadzonej w dniu 30 września 2014 r. (k. 472) i składając

pismo procesowe z dnia 29 września 2014 r., popierające stanowisko zajęte w odpowiedzi na apelację, przez radcę prawnego M. B. (k. 465-467).

Sformułowany w odpowiedzi na skargę postulat, potraktowania tych czynności jako potwierdzających czynności nienależycie umocowanego pełnomocnika radcy prawnego M. B., powinien być - przed jego rozważeniem - poprzedzony oceną, czy radca prawny A.S. został należycie umocowany do działania w sprawie.

Nie bez racji skarżący wywodzi, iż w oparciu o dokumenty znajdujące się w aktach sprawy, wniosków takich nie sposób wyprowadzić. Pełnomocnictwo z dnia 10 stycznia 2012 r. (k. 618), nie obejmuje swoim zakresem przedmiotowym rozpoznawanej sprawy. Natomiast treść pełnomocnictwa z dnia 17 czerwca 2010 r. upoważniała radcę prawnego A. S. do reprezentowania powoda w postępowaniach przed sądami powszechnymi, w sprawach o zapłatę wchodzących w zakres działania lub powstałych w związku z działalnością Centrum Regionu B. SA w K. oraz jednostek organizacyjnych Regionu [...], jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekraczała kwoty jednego miliona zł (k. 8). Pełnomocnictwo to oraz towarzyszący mu odpis z rejestru wykazujący umocowanie prokurentów udzielających pełnomocnictwa, zostało jednak złożone w formie kserokopii uwierzytelnionej przez radcę prawnego M. B., co nie czyni zadość wymaganiom art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 507, z późn. zm. - dalej: „u.r.p.”) w zw. z art. 89 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie uwierzytelniania pełnomocnictwa.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtowany był pogląd, iż radca prawny będący dalszym pełnomocnikiem nie może uwierzytelnić odpisu pełnomocnictwa podstawowego (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 76 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 21/2004, OSNC 2005, nr 7-8, poz. 118). Był on jednak wyrażony na tle stanu prawnego obowiązującego przed zmianą art. 89 § 1 i 129 § 2 k.p.c. oraz art. 6 u.r.p. ustawami z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy- kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 26, poz. 156) oraz z dnia 23 października 2009 r. o zmianie ustaw w zakresie uwierzytelniania dokumentów (Dz.U. Nr 216, poz.1676).

W stanie prawnym obowiązującym od 1 stycznia 2010 r. zawodowi pełnomocnicy, występując w charakterze pełnomocników procesowych, mogą potwierdzić za zgodność z oryginałem składane do akt dokumenty (art. 129 k.p.c.), uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa oraz odpisy innych dokumentów wykazujących ich umocowanie (art. 89 § 3 k.p.c.). Mając na względzie argumenty natury systemowej i celowościowej oraz ogólne upoważnienie radców prawnych do sporządzania poświadczeń odpisów dokumentów za zgodność z okazanym oryginałem, w zakresie określonym odrębnymi przepisami (art. 6 ust. 3 u.r.p.) przyjąć należy, iż radca prawny, który uzyskał pełnomocnictwo substytucyjne jest upoważniony do uwierzytelnienia pełnomocnictwa głównego, skoro jest ono „*innym dokumentem wykazującym umocowanie*” w rozumieniu art. 89 § 3 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2013 r., V CZ 165/12, OSP 2014, nr 6, poz. 61). Założeniem jednak skutecznego skorzystania z tego uprawnienia jest posiadanie statusu pełnomocnika, o czym przekonuje treść art. 89 § 1, 129 § 2 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 3 u.r.p. Z regulacji tych wynika, iż zawodowy pełnomocnik może uwierzytelnić składane do akt dokumenty - w tym wykazujące jego umocowanie - jedynie jeżeli został ustanowiony pełnomocnikiem, co wyklucza z kręgu podmiotów uprawnionych do dokonania uwierzytelnienia nienależycie umocowanego pełnomocnika. Mając na względzie, iż radca prawny M. B. nie została umocowana do prowadzenia sprawy, w której dokonała uwierzytelnienia pełnomocnictwa podstawowego oraz kserokopii dokumentów wykazujących umocowanie organu udzielającego pełnomocnictwa, nie stanowią one dokumentów wykazujących umocowanie radcy prawnego A. S.

Nie ma natomiast podstaw do podzielenia stanowiska skarżącego jakoby rozpoznawana sprawa nie wchodziła w zakres działania lub powstałych w związku z działalnością Centrum Regionu B. oraz jednostek organizacyjnych Regionu [...]. Zarzut w tym przedmiocie został postawiony po raz pierwszy w skardze kasacyjnej, a jego weryfikacja wymagałaby poczynienia dodatkowych ustaleń.

Postępowanie toczące się z udziałem w charakterze pełnomocników procesowych osób, które wprawdzie mogły być pełnomocnikami, ale nie przedłożyły dokumentu pełnomocnictwa wykazującego umocowanie do występowania w imieniu strony i nie zostały wezwane do jego przedłożenia, a brak w postaci nienależytego

umocowania nie został usunięty przed uprawomocnieniem się orzeczenia, jest dotknięte nieważnością w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. Nie można zatem podzielić stanowiska, jakoby nienależyte umocowanie pełnomocnika nie mogło być utożsamiane z niewykazaniem umocowania. Jediną bowiem możliwością zweryfikowania umocowania jest przedstawienie przez pełnomocnika reprezentującego stronę niezbędnych dokumentów potwierdzających uprawnienie do działania za mocodawcę (por. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009, Nr 6, poz. 76 i z dnia 30 marca 2006 r., III CZP 14/06, OSNC 2006, nr 10, poz. 165; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 27 października 2004 r., IV CZ 135/04, nie publ.; z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 22/08, nie publ.; z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, nie publ. i z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 13/12, nie publ.).

Przepis art. 379 pkt 2 k.p.c. nakazuje uznać za nieważne postępowanie, w którym występował nienależycie umocowany pełnomocnik, bez względu na sposób jego działania i konsekwencje wynikające z tego faktu dla strony. Bez znaczenia jest zatem, czy skutkiem udziału rzekomego pełnomocnika było pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, czy działania tej osoby okazały się tak skuteczne, że doprowadziły do wydania korzystnego dla powoda wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CZ 72/07, nie publ.).

W rozpoznawanej sprawie brak należytego umocowania pełnomocników mógł być usunięty potwierdzeniem przez stronę dokonanych czynności pełnomocników, jednak nie został w tym celu wyznaczony przez Sąd Apelacyjny stronie powodowej odpowiedni termin, a wadliwość ta nie może być konwalidowana na etapie postępowania kasacyjnego (por. uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego: z dnia 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 76 i z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133, wyrok Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2011 r., II UK 316/10, nie publ.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się poglądy, iż wzięcie przez Sąd Najwyższy z urzędu pod rozwagę nieważności postępowania, dotyczy tylko nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji. Natomiast badanie w ramach kontroli kasacyjnej nieważności postępowania przed sądem pierwszej

instancji jest możliwe jedynie pośrednio, gdyby skarżący w ramach podstawy drugiej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucił sądowi drugiej instancji naruszenie art. 386 § 2 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Wynika to z faktu, iż skarga kasacyjna jest środkiem zaskarżenia od orzeczeń sądu drugiej instancji, a naruszenia prawa popełnione przez sąd pierwszej instancji są przedmiotem kontroli apelacyjnej, również w zakresie, w jakim prowadzą do nieważności postępowania (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81; z dnia 8 stycznia 1998 r., II CKN 553/97, OSP 1999, nr 7-8, poz. 138; z dnia 26 lutego 2002 r., I CKN 267/01, Biuletyn Informacji Prawnej 1993, Nr 3, str. 4; z dnia 11 stycznia 2006 r., III CK 328/05, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 3, s. 115; z dnia 16 listopada 2006 r., II CSK 177/06, nie publ.; z dnia 24 maja 2007 r., V CSK 62/07, nie publ.; z dnia 8 października 2009 r., II CSK 156/09, nie publ.; z dnia 1 września 2010 r., II UK 101/10, nie publ. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2005 r., I CK 194/05, nie publ. i z dnia 16 listopada 2006 r., II CSK 177/06, nie publ..)

Takie okoliczności jednak w sprawie nie zachodzą, skarżący nie postawił bowiem Sądowi Apelacyjnemu zarzutu naruszenia art. 386 § 2 k.p.c.

Natomiast zarzut naruszenia art. 89 § 1, art. 378 § 1 i art. 386 § 3 w zw. z art. 379 pkt 2 k.p.c. jest pozbawiony racji, skoro skarżący uznaje, iż konsekwencją niewłaściwego umocowania pełnomocników powoda, powinno być umorzenie postępowania w sprawie. Skarżący nie uwzględnia, iż w rozpoznawanym przypadku braki w postaci nienależytego umocowania pełnomocników, mogły być usunięte potwierdzeniem przez stronę powodową dokonanych przez nich czynności, skoro w jej imieniu działali radcy prawni, a więc osoby, które mogły być pełnomocnikami. Natomiast w razie nie uzyskania następczego zatwierdzenia przez stronę dokonanych w jej imieniu czynności procesowych, przez nienależycie umocowanych pełnomocników, rzeczą Sądu drugiej instancji było zastosowanie regulacji art. 386 § 2 k.p.c., a nie zarzucanego w skardze kasacyjnej art. 386 § 3 k.p.c., nie zaistniały bowiem podstawy do odrzucenia pozwu czy umorzenia postępowania.

Taka konstrukcja zarzutów nie pozwala objąć kontrolą kasacyjną zarzutu nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, co jest następstwem związania Sądu Najwyższego podstawami kasacyjnymi (art. 398¹³ § 1 k.p.c.) i niemożnością oparcia rozstrzygnięcia na innych podstawach, niż przytoczone przez skarżącego.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i art. 386 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., uchylił wyrok Sądu drugiej instancji, zniósł postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością w tej instancji i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art.108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

kc